

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ

Анотація. У статті розглядається проблема соціалізації особистості в педагогічній системі Фрідріха Фребеля

Аннотация. В статье рассматривается проблема социализации личности в педагогической системе Фридриха Фребеля.

Anotation. In the article tells about probleblem of persen`s socialization in pedagogical system of Fridrih Frebel.

Постановка проблеми. Докорінне реформування системи освіти в умовах перебудови державності, культурного і духовного відродження України потребує вдосконалення процесу соціального становлення дітей дошкільного віку. Адже саме в цей період у характері особистості закладаються стрижневі духовні цінності й основи моральних норм. Розвиток дитини у взаємодії та під впливом соціального середовища визначають як процес і результат її соціалізації. Соціалізація відбувається як під впливом стихійної взаємодії з соціальним довкіллям, так і при відносно керованому процесі впливу соціальних інституцій та спільноти на відповідну категорію дітей [4].

За Базовим компонентом дошкільної освіти сучасний дошкільний заклад є важливим „інститутом соціалізації”, призначення якого – забезпечити соціальну компетентність дитини від народження до шести років, її адаптацію до унормованого існування серед людей, сформувати ціннісне ставлення до довкілля, навчити особистісного існування, озброїти елементарною наукою та мистецтвом життя. Помітний доробок щодо аспектів даних проблеми належить таким вітчизняним дослідникам, як Л.В. Артемова, А.М. Богущ, Н.Д. Ватутіна, Т.Г. Жаровцева, О.Л. Кононко, А.Г. Колесник, І.П. Печенко, Т.І. Поніманська, Р.М. Пріма та інші.

Водночас для успішного вирішення даних завдань необхідно не лише створювати нові виховні технології, але й об’єктивно оцінити здобутки просвітителів минулих років.

Тому для науковців та практиків безперечний інтерес становить педагогічна система німецького педагога Фрідріха Фребеля. Він справедливо вважав, що основи педагогічної науки можна створити лише при своєрідному синтезі теорії пізнання, логіки, психології і дидактики. Неабиякий талант, величезний розум і ерудицію він спрямував на те, щоб закласти основи теорії виховання та навчання.

Тому **метою** даної статті є розгляд проблеми соціалізації особистості у педагогічній системі відомого педагога Фрідріха Фребеля.

Виклад основного матеріалу. Процес соціалізації дітей починається на етапі дошкільного дитинства. Дошкільний вік – це сензитивний період для формування особистості дитини, набуття нею першого соціального досвіду, розвитку емоцій, почуттів, що є підґрунтям її соціального становлення. Роль дошкільного віку полягає в оволодінні загальними знаннями, уміннями, в набутті психічних якостей, необхідних для життя (оволодіння мовою, сприймання, уява, мислення, орієнтація в просторі й часі). Пізнаючи навколишній світ, розвиваючись розумово, дитина вчиться спостерігати, робити висновки, порівнювати і узагальнювати. Усі новоутворення дошкільного віку є не сумою знань, а певним рівнем пізнавальної активності, самостійності та творчості. Сформовані у цей період якості визначають загальний характер поведінки дитини, її ставлення до світу, а відтак є основою життєдіяльності у майбутньому [3].

Кожній дитині від природи дано бути розумною й успішною людиною. Завдання педагогів – допомогти дошкільнику розкрити свій потенціал, навчити його самостійно осягати довкілля. Для цього дуже важливо створити спеціальне освітнє середовище, у якому дитина зможе виявляти свої індивідуальні здібності, буде розвиватися і навчатися у власному ритмі. Таку можливість надає педагогічна система суспільного дошкільного виховання, створена німецьким педагогом Фрідріхом Вільгельмом Августом Фребелем.

Система суспільного дошкільного виховання Фрідріха Фребеля має філософський і духовно-релігійний фундамент, що походить від німецької класичної філософії. В основі системи лежить уявлення про внутрішній зв'язок усіх речей, відповідно будь-яка річ може відкрити дитині всі закони світу.

В основу розробленої педагогічної системи Ф. Фребель поклав своє вчення про природні інстинкти, на розвиток яких має бути спрямоване виховання дитини. Це, зокрема, інстинкти пізнання, діяльності, творчості, а також релігійний інстинкт.

Кожний з цих інстинктів, необхідно розвивати в дитині із самого раннього дитинства, з перших же їхніх проявів.

Метою дошкільного виховання педагог вбачав у розвитку природних здібностей дитини, зачатків її духовних спрямувань, почуттів та прагнень. Шлях досягнення цієї мети Ф. Фребель визначав таким чином: „Подібно до того як садівник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою, і доводить їх до розвитку, точнісінько так і ми маємо прагнути ставитися до дитини і взагалі до людини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь-якого життя... Таке розуміння дитини... є першим і вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини”[6, 77].

Основні засади педагогічної системи Ф. Фребеля будуються на визнанні провідної ролі виховання, його освітніх можливостей у розвитку дітей. Виховання, стверджував видатний педагог, повинне керувати саморозкриттям особистості. Водночас саморозкриття неможливе без зовнішнього впливу, якому необхідні різноманітні засоби, що викликають розвиток внутрішніх тенденцій, потягів дитини.

Ф. Фребелю вдалося втілити в життя ідею планомірного турботливого виховання в ранньому дитинстві, саме він став творцем „дитячих садів” – нових освітньо-виховних установ для дітей дошкільного віку. Назва „дитячий садок” прийшла на думку Фребелю у виді аналогії дитини з ніжною рослиною, ріст якої залежить від уміння і турботи садівниці, – саме так лагідно називав педагог вихователя. Повага до особистості дитини, обережне ставлення до дитячої душі, щира турбота про її фізичний, розумовий, психічний розвиток – ось головні вимоги до вихователя. Водночас, педагог – не лише доглядач за дітьми, він спрямовує їхній розвиток, відтак повинен враховувати й індивідуальні прояви.

Ф. Фребель першим організував підготовку педагогів для дошкільних закладів. До програми спеціального навчання входило: вивчення анатомо-фізіологічних особливостей дітей та їхньої психіки, оволодіння методикою роботи з ними й організацією ігор та занять, а головне – набуття досвіду спілкування з дітьми, яке ґрунтується на турботі про дітей, любові до них, на повазі до їхньої особистості. Особливу увагу Ф. Фребель приділяв розвитку у вихователів здібності тонко відчувати та своєчасно реагувати на зміни у душі дитини, допомагаючи розкритись найпотаємнішим рисам особистості [1].

На думку Ф. Фребеля, у дошкільних закладах потрібно забезпечувати дітей різноманітною діяльністю, фізично їх розвивати, знайомити з людьми, природою; в іграх, веселощах і безневинних забавах виховувати та готувати їх до школи.

Надаючи великого значення сім'ї та, зокрема, матері у виховання маленьких дітей, Ф. Фребель підкреслював, що виховання є процесом соціально обумовленим, оскільки життя окремої людини пов'язано із життям усього людства. Тому навіть у тих родинах, де за розвитком дитини стежить любляча мати, відвідування дошкільного закладу не може залишитися для маляти без користі. Спілкування з іншими малюками, спільні ігри і заняття сприяють соціальному розвитку дитини та здійснюють сприятливий вплив на соціалізацію дошкільника. На думку Фребеля, дитячий сад повинен містити такі чотири складові [1]:

- 1) зразковий заклад для виховання дітей дошкільного віку (в наш час „дошкільний навчальний заклад”);
- 2) заклад для навчання і підготовки дитячих садівників і садівниць;
- 3) заклад для поширення корисних дитячих ігор;
- 4) періодичне видання, що сприяє підтримці зв'язку між батьками, вихователями і дитячими садівницями.

Видатний педагог заклав в основу роботи дошкільного закладу принцип природовідповідності: необхідність спиратися на природу дитини, на її вікові та індивідуальні особливості. Відповідно до цього принципу, Фребель розробив систему ігор і занять, дидактичний матеріал та спеціальне обладнання, пристосоване до віку дітей. Свій досвід роботи з дошкільнятами висвітлював в журналі „Щотижневик Фрідріха Фребеля” та в газеті „Недільний листок”.

В основі педагогічних поглядів Ф. Фребеля були переконання в тому, що можливості людини розвиваються в процесі її діяльності, і педагогічний процес, відповідно до цього, повинний бути заснований на „дії, роботі і мисленні”. Виховання Ф. Фребель розглядав як двосторонній процес, що водночас стосується вихователя і вихованця та підводить їх обох до свідомих зусиль, спрямованих на самозміну. Педагог вважав, що для виховання дітей особливе значення мають різноманітні види діяльності (гра, навчання, праця) і намагався показати можливість їхньої взаємодії в різних формах. Гру Фребель вважав „вищим щаблем дитячого розвитку,„. Розкриваючи сутність гри, Ф. Фребель доводив, що гра для дитини – це потяг, інстинкт, основна його діяльність, стихія, у якій він живе, вона – його власне життя. У грі дитина виражає свій внутрішній світ через зображення зовнішнього світу. Зображуючи життя родини, взаємозв'язок матері з дитиною й іншими членами родини, дитина зображує щось зовнішнє стосовно себе, але це можливо тільки завдяки внутрішнім силам. Кожна гра має бути спрямована на вивчення природи, розвивати арифметичну і геометричну інтуїцію дитини, водночас навчати дитину мови і мовлення, розкривати їй красу у природі і Бога у світі. Матеріали для гри можуть бути елементарними, але, водночас, такими, які б передбачали можливість безперервного ускладнення, відповідно до розвитку особистості дитини [2].

Ф. Фребель уперше ввів систематику і порядок у дитячі ігри та виокремив такі їх види: рухливі, пізнавальні та самостійні.

Він вибудував і обґрунтував послідовність використання ігор, визначивши для кожної гри своє місце і час, у результаті чого дитячі ігри є взаємопов'язаними системами. Всі ігри супроводжувалися пісенькою або віршиком вихователя, які нерідко містили мораль або правило дії. Таким чином, через тексти, включені в дії, здійснювалося знайомство маленьких дітей із загальними властивостями і взаєминами речей.

Дитячі садівниці, що отримали спеціальну підготовку, повинні були бути душею дитячих ігор, давати зразки правильних ігрових дій, керувати грою і підтримувати

ініціативу дітей. Заняття в „дитячих садах” здійснювалися в колективній формі, індивідуально та фронтально. Вихователь на своєму столі демонстрував потрібні дії з матеріалами, співав пісеньки, читав вірші, а діти, наслідуючи педагога, відтворювали ті ж дії і слова зі своїм дидактичним матеріалом.

Ф. Фребель широко використовував гру як один із засобів морального виховання. Він був переконаний, що в колективних та індивідуальних іграх дитина вправляється в правила і нормах морального поведіння, тренує свою волю, наслідуючи дорослих. Ігри, на його думку, сприяють розвиткові уяви і фантазії, необхідних для дитячої творчості.

Вчений доводив, що тільки системна робота з дитиною, починаючи із раннього віку, може розвинути природні задатки. Для розвитку дитини педагог запропонував „дарунки для ігор”. Ці посібники містили систематичний ряд предметів для ігор (м'ячі, геометричні фігури – куля, куб, циліндр та чотири кубики із різноманітними їх членуваннями), на основі яких було розроблено цілісну систему занять, що сприяли розвитку у дітей навичок конструювання з можливістю пізнання форми, просторових відношень, розміру, сприйняття руху. Поступове та планомірне ускладнення ігрової діяльності з дарунками сприяло всебічному розвитку дітей, пізнаванню себе та довкілля у його єдності та різноманітності.

Слід зазначити, що цінною рисою дарунків Фребеля є послідовність ознайомлення дитини з найпростішими геометричними формами і самою думкою про будівельний матеріал для ігор-занять дітей. Ця ідея була потім широко використана: шухляди з набором будівельного матеріалу стали одним з найпоширеніших посібників для дітей.

Великою заслугою Фребеля є введене ним розмаїття видів дитячої діяльності та занять: це робота з дарунками, будівельним матеріалом, рухливі ігри, малювання, ліплення, плетиво та вирізання з паперу, вишивання, викладання з металевих кілець, паличок, гороху, намиста, виколювання, конструювання з папера, з паличок і тощо. Ця методика проведення занять знаходять застосування і в сучасних дошкільних навчальних закладах.

У своїй системі навчання дитини Ф. Фребель надає перевагу збірній іграшці, оскільки дитина за своєю суттю дослідник, тому дарунки, що мають 8, 16, 27 геометричних фігур в одному коробі, мають необмежений потенціал творчого використання. І при цьому беззаперечним правилом є не руйнування побудованої речі, а перетворення її в іншу фігуру чи будову. Це правило виховує в дитині енергійність, винахідливість, практичність і водночас знищує бажання ламати, крушити та псувати.

Основні ідеї Фребеля про розвивальний характер виховання, гуманне ставлення до дітей, врахування індивідуальних рис особистості значною мірою збігаються з принципами, якими керуються сучасні теорія та практика дошкільного виховання.

Теорія і практика Ф. Фребеля набули всесвітнього визнання завдяки цілісності педагогічного погляду на особистість, опорі на самостійність та індивідуальність дитини, вірі у величезні потенційні можливості її розвитку. Тому педагогічна система Ф. Фребеля є одним з головних джерел, з яких можна здобути багатий матеріал щодо конкретних шляхів соціалізації особистості дитини.

Висновки. Отже, стає дедалі зрозумілим, що необхідно саме з раннього віку формувати у дітей самостійність, здатність до вибору способів поведінки, відкритість до світу людей як потребу особистості, розвивати усвідомлене ставлення до себе як до вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, формувати готовність до сприймання соціальної інформації, виховувати співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

Використання та розвиток ідей Ф. Фребеля збагачує українську педагогіку та сприяє появі нових цікавих освітніх програм. Проте, ця стаття не висвітлює повною мірою проблему соціалізації особистості в системі Фребеля та її вплив на процес соціалізації в цілому. Надалі слід провести комплексний аналіз процесу соціалізації особистості у дошкільних навчальних закладах, включаючи вивчення педагогічної спадщини видатних педагогів ХХ століття (А. Макаренка, О. Сухомлинського та інших), що окреслює перспективу нашого подальшого дослідження.

Література

1. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народж. та 150 років від дня смерті) / З. Борисова // Дошкіль. виховання. – 2002. – № 12. – С. 5 – 7.
2. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля: [Реформування освітньої практики. Вплив ідей провідних педагогів Заходу на характер, зміст і методику навчально-виховного процесу в школах України] // Рідна школа. – 2004. – № 7 – 8. – С. 62 – 64.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: „Академвидав”, 2006. – 456 с.
4. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учебн. пособ. для студентов. – М., 1997. – 365 с.
5. Фребель Ф. Будем жить для своих детей / Сост. и пред. Л.М. Волобуева. – М.: Карапуз, 2001.- 288 с.
6. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За заг. ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища школа, 2004. – 511 с.

УДК 378.147+811.11

В.О. Береза

КРИТИЧНЕ ТА КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Анотація. В статті розглядаються питання формування навичок іншомовного спілкування на основі розвитку критичного та креативного мислення у студентів. Розвиток цих стилів мислення сприяє виробленню стратегій мовної та соціальної поведінки, які є одними з основних факторів становлення національно свідомого громадянина.

Аннотация. Данная статья рассматривает формирования навыков иноязычной речи на основании развития критического и креативного мышления в учащихся. Развитие этих стилей мышления помогает вырабатывать стратегии языкового и социального поведения студентов, которые являются одними из основных факторов становления национально сознательного гражданина.

Annotation. The article deals with the question of acquiring habits of foreign language communication in the process of forming critical and creative thinking. These two styles of thinking help in elaborating strategies of students' language and social behavior which are one of the main factors in forming of a nationally conscious citizen.

Ми живемо у стрімко мінливому світі. Кожний день приносить людству нові знання, нові відкриття. Наявна ж інформація швидко застаріває. Крім того, завдяки Інтернету кожному відкритий доступ до будь-якої інформації. Все більше зростає роль